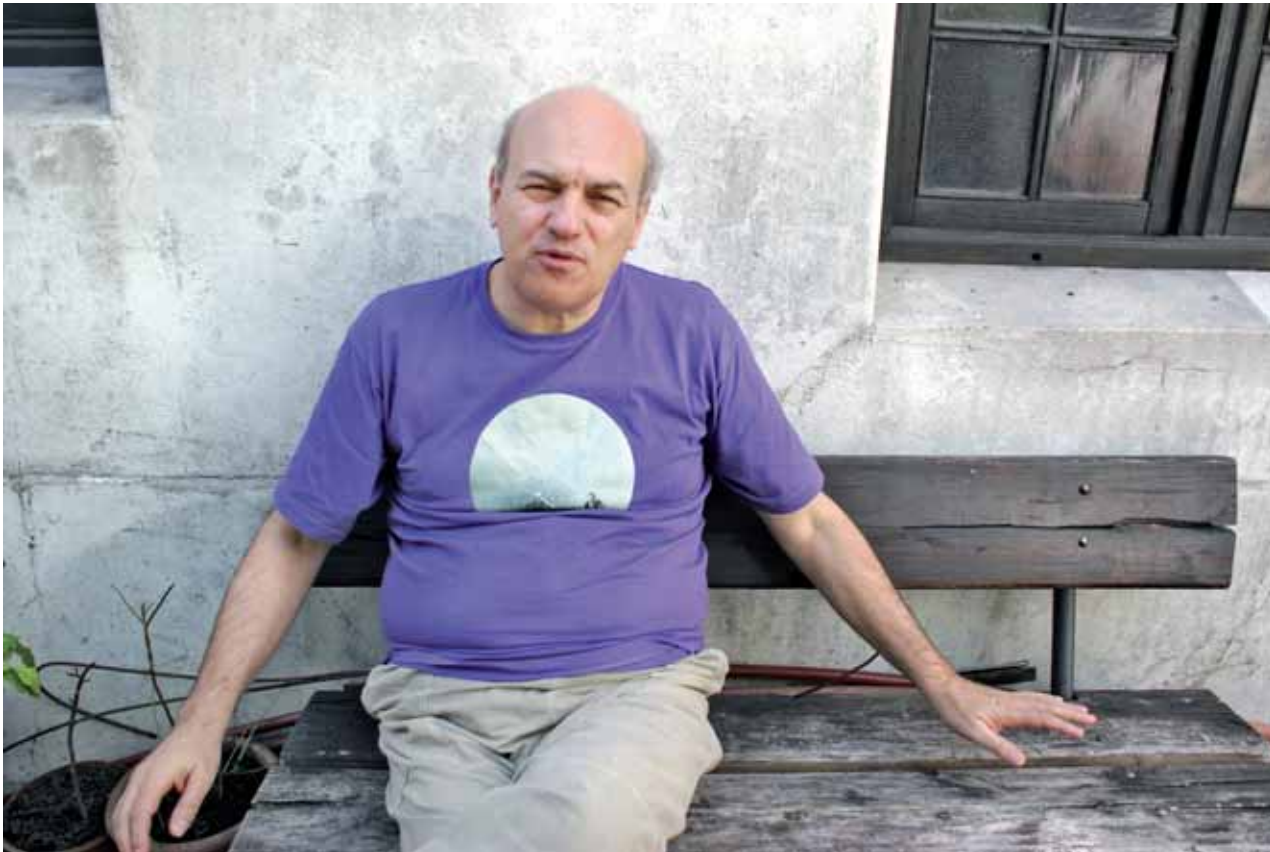

Raúl Zibechi

“L'època d'or dels moviments socials de l'Amèrica Llatina ja s'ha acabat”

És periodista i escriptor. Raúl Zibechi (Montevideo, 1952) treballa a l'àrea internacional del setmanari uruguaià *Brecha* (la revista contestatària patrocinada per l'escriptor Eduardo Galeano) i és autor d'una desena de llibres sobre els moviments socials a l'Amèrica Llatina actual. Després de patir l'exili entre els anys 1976 i 1992, va tornar al seu *paísito* per reprendre la seva tasca d'activista i comunicador. Ha dedicat mitja vida a investigar i aprendre dels nous moviments socials llatinoamericans. Entre d'altres obres, ha publicat *Genealogía de la Revuelta*, sobre les lluites argentines de l'última dècada; *Los desafíos del zapatismo*, sobre la el naixement del moviment a Chiapas, o *Dispersar el poder* (editorial Virus), sobre el perquè de la victòria d'Evo Morales a Bolívia. El seu últim llibre, encara no publicat a casa nostra, es titula *América Latina: contra-insurgencia y pobreza*.

Sergi Picazo (Montevideo)
miralls@setmanaridirecta.info

Un exguerriller com a president de l'Uruguai; un exsindicalista i una exguerrillera liderant el Brasil; un indígena i exsindicalista *cocalero* ha estat el primer president no blanc de Bolívia; un excapellà d'esquerres dirigeix el Paraguai... Aquests governs, venint d'on venien i amb la força social que tenien, ja haurien d'haver fet una revolució socialista? A partir de l'any 2000, diversos partits progressistes o d'esquerres van començar a arribar al poder gràcies, en gran mesura, a la forta lluita social dels 90. Si un mira el que van ser els governs dels 90 i aquests d'ara, potser no hi ha cap revolució, però sí un canvi important. A través del seu discurs, critiquen l'imperialisme dels Estats Units, els excessos del neoliberalisme i els organismes

“L'Amèrica Llatina viu una nova fase del model neoliberal”

financiers internacionals i, a la pràctica, dediquen un cert esforç a lluitar contra la pobresa. Tot i això, aquests governs estan administrant un creixement econòmic immersos en el model neoliberal. Estan aconseguint grans sumes de beneficis i divises gràcies a l'exploració minera, petrolera i de gas i a través de l'agricultura transgènica (soja) i la desforestació (papereres). Ens trobem en una nova fase del model neoliberal: en lloc de la fase de privatitzacions dels anys 90, ara tenim un neoliberalisme basat en l'exportació de *commodities*.

Neoliberalisme... vols dir?

Neoliberalisme al fi. Una fase diferent, amb més impostos, més diners pels governs i més polítiques socials, però que no genera

feina. A l'Amèrica Llatina d'avui dia, no s'estan produint canvis estructurals, no hi ha reforma agrària ni una reforma impositiva important i el capital financer continua controlant l'economia... però, això sí, hi ha més diners pels pobres.

Però, per què? És lògic, doncs, que passi el que està passant?

No és lògic, però passa. Primer, perquè el principal país de la regió, el Brasil, el que mana, ha fet una aposta per convertir-se en potència global. La seva opció –neoliberal, però amb una mica més de diners pels pobres– està intentant implementar una política d'infraestructures regionals i construir un pol de poder alternatiu. No necessita cap revolució per aconseguir-ho. I segon, perquè altres països que continuen sent molt pobres –com Bolívia o l'Equador– necessiten fer caixa per crear una nova estructura d'Estat i reduir els nivells de pobresa. El problema és que no tenen o no poden crear un model alternatiu al neoliberal. El problema és que sembla que creguin que el model d'exportació de minerals, gas o petroli sense industrialitzar és el model de futur. Després de deu anys de govern d'Hugo Chávez a Veneçuela, el 90% de les exportacions depenen del petroli –la majoria es ven als Estats Units– i el país continua sent importador d'aliments i no té sobirania alimentària. Si aquests governs diguessin: “No podem fer una altra cosa, però estem posant les bases perquè d'aquí deu o vint anys hi hagi un canvi”, bé, endavant. Però si diuen: “Aquest és el model de creixement correcte”... anem malament.

Per què creus que no és el bon camí?

Passar d'un model d'exportació a un model d'industrialització requereix molt de temps i moltes inversions. Ara, Bolívia vol industrialitzar el liti, però no té el *know-how* ni la tecnologia per poder-ho fer. Això demora... però el govern d'Evo Morales podria fer passes en aquella direcció. Si no, el dia que s'acabi el cicle de governs progressistes, les poblacions no podran gaudir dels canvis i només hauran gaudit d'un tracte més bo durant uns anys. Aquests governs no han aconseguit una reducció de la des-

“La paraula ‘moviment social’ no és la més adequada”

Els moviments socials a l'Amèrica Llatina són molt diferents dels moviments d'Europa o dels Estats Units. Per què?

La diferència principal és que, a l'Amèrica Llatina, encara hi ha territoris que es poden moure. És a dir, 100 famílies camperoles poden ocupar un territori de 100 o 200 hectàrees i organitzar la seva vida en aquell espai; o a una perifèria urbana, un grup de veïns poden prendre un terreny públic i construir-hi el seu barri amb les seves regles de joc. A Europa, tots els territoris ja estan consolidats. Cent persones no poden arribar a Barcelona, ocupar uns solars a Santa Coloma de Gramenet i quedar-s'hi a viure uns anys. No hi ha prou espai i, si algú s'atreveix a fer-ho, el treuen d'allà en un quart d'hora. A l'Amèrica Llatina, tenim moviments territorials.

Què vol dir això de moviments territorials?

En un assentament dels sense terra al Brasil o un barri pobre d'autoconstrucció a Caracas, és possible que la gent s'uneixi per organitzar l'espai a la seva manera. La gent distribueix els habitatges tal com vol, estableix el dispensari mèdic i l'escola, decideix en una assemblea què s'ha de cultivar a l'hort, crea un menjador popular pels nens... Això és un nou moviment

social. A Europa o a alguns indrets d'Amèrica amb usos europeus, la gent pot organitzar-se en un col·lectiu, ocupar un despatx o un local durant unes hores del dia, però després, marxa cap a casa o a la feina dins el sistema. Aquí, contràriament, aquests moviments viuen i controlen el seu territori. El territori és un espai de poder on les relacions socials es poden dibuixar de nou. Això és veu molt clar amb el moviment indígena –visquin en comunitats o a ciutats 100% indígenes com El Alto, a Bolívia–, però també als assentaments dels sense terra o a molts barris de les perifèries urbanes. A Europa, quan els col·lectius estan reunits en assemblea poden tenir unes regles alternatives, igualitàries i no jeràrquiques, però quan surten al carrer, les regles les imposa el sistema capitalista.

Aquest moviments socials treballen a un altre nivell...

Sí. Fins i tot diria que, per descriure això, la paraula *moviment social* no és la més adequada. Són altres societats. Són societats en moviment. Per exemple, una comunitat indígena de l'altiplà bolivià, organitzada en un *ayllu*, amb una justícia pròpia i amb líders propis, no és la societat boliviana sinó una microsocietat a part. O un altre exemple, la comunitat zapatista d'Oventik, a Chia-

pas, és un altre món, amb lleis pròpies i on, per entrar, has de travessar la seva frontera i adaptar-te a les seves formes de ser. El concepte moviment social és curt per definir aquests sistemes de relació i de poder.

Aleshores, la forma d'organització clàssica de l'esquerra –almenys a Europa– basada en el sindicat, l'associació veïnal, el col·lectiu de solidaritat o el mitjà de comunicació alternatiu no té cap rellevància a l'Amèrica Llatina?

No és ben bé així. Encara existeixen i són importants. El que passa és que, paral·lelament a les organitzacions tradicionals, sorgeixen les *societats en moviment*. A l'Uruguai, l'estructura és més semblant a l'europea o la tradicional de l'esquerra i pràcticament no existeix l'altra realitat. Però, per exemple, a l'europa Buenos Aires, algunes *villas miserias* són un món diferent, amb codis distints i lleis pròpies: ningú no et demana papers per entrar, però si vas acompanyat d'algú del barri, sempre serà millor. Allà les relacions socials són diferents, els habitatges estan construïts per la gent, el poble té un autocontrol dels seu espai i, fins i tot, l'església està controlada per les dones del barri i finançada pel treball comunitari.

igualtat i, sense això, no es crea un mercat intern ni s'acaba amb la pobresa.

Aleshores, segons expliques, els governs progressistes han impulsat ajudes socials però no estan creant un estat del benestar ni un sistema fiscal per redistribuir la riquesa.

Exacte. Hi ha hagut polítiques socials, però molt focalitzades. A Venècia, les missions socials, alimentàries i sanitàries són projectes concrets i puntuals molt interessants i necessaris, però no són una nova estructura d'Estat. Com que l'Estat no responia davant les necessitats dels més pobres, Chávez va crear missions per resoldre els problemes d'urgència de la població més pobre. Però no és un dret consagrat.

Els moviments socials demanen més als governs d'esquerres o han firmat alguna mena de treva temporal? Què diuen els cocaleros de Bolívia, l'MST del Brasil, les persones desocupades de l'Argentina...?

Els moviments socials, que havien ocupat el centre de l'espai polític durant els anys 90, queden en un paper secundari quan l'esquerra arriba al govern. Ara, el centre polític l'ocupa l'enfrontament entre els partits d'esquerres i els de la dreta més rànica. Els moviments havien caminat juntament amb els partits d'esquerra lluitant colze a colze; alguns d'aquests grups han continuat donant suport als governs i d'altres se n'han anat allunyant. Per exemple, al Brasil, la CUT (el sindicat principal) i l'MST (una organització camperola) lluitaven juntes contra els governs neoliberals, però quan Lula va guanyar les eleccions, la CUT li va donar suport i l'MST s'hi va enfrontar. Les polítiques socials dels governs ajuden els sectors populars que són la base dels moviments de contestació. Aleshores, la cosa es torna més complexa. Semblant al que va passar a Espanya amb l'arribada del PSOE al govern als anys 80. Contra Franco, lluitaven millor, no? Els moviments socials acaben desorganitzant-se i debilitant-se amb l'arribada dels partits d'esquerres al poder. Grans moviments com la CONAIE a l'Equador o els *piqueteros* a l'Argentina han quedat molt debilitats, cooptats i disdrets durant els últims anys.

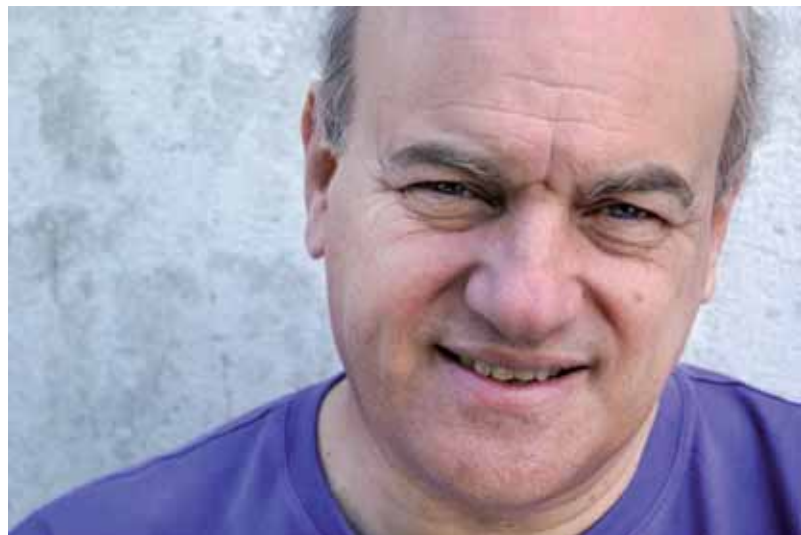
–
“Els governs progressistes no han aconseguit reduir les desigualtats econòmiques”
 –

L'ascensió dels governs d'esquerres ha comportat un col·lapse dels moviments?

Els moviments socials de resistència que van néixer els anys 80 i 90 han complert el seu cicle. Això és molt dur de dir. En alguns països, aquells vells moviments s'estan reorganitzant: per exemple, a l'Equador, la CONAIE està tornant a tenir força i manté un enfrontament molt dur amb el govern de Correa. Els moviments de masses, sobretot els més antisistèmics, acostumen a durar una dècada i després, s'acaben debilitant, burocratitzant o aconsegueixen els seus objectius. D'altra banda, està començant a néixer una fornada d'activisme social de nou tipus.

Avui dia, quins territoris i moviments de l'Amèrica Llatina viuen un procés social més interessant?

Malgrat la crisi social, n'hi ha uns quants. 1) La mobilització i la lluita contra la mineria i les explotacions petrolíferes, sobretot a la serralada dels Andes, amb importància a l'Equador (sobretot als pobles de l'Amazònia), el Perú (Confederació Nacional de Comunitats Afectades per la Minería) o l'Argentina (a la Patagònia, per exemple). Qui són els actors d'aquesta lluita? Indígenes i petits pobles de camperols de la serralada. Aquestes lluites socials i ecologistes estan molt aïllades i, a més, fins i tot són criticades per part de l'esquerra. Un cas que té una força especial és la reivindi-

FOTOGRAFIES:
Sergi Picazo

cació maputxe de l'Argentina i Xile. 2) L'educació popular i els batxillerats populars (sobretot a l'Argentina), on s'ofereix educació bàsica a adults i educació per a militants. A les fàbriques recuperades, que continuen sent un moviment molt interessant i en augment constant, hi ha centres culturals, universitats populars, ludoteques pels infants... I 3) les perifèries urbanes, de sectors molt pobres, estan donant fruit a novetats interessants –tot i que encara embrionàries– com, per exemple, l'organització de joves (fins i tot al voltant de fenòmens com el hip-hop) en el combat pels seus drets.

En aquest nou escenari, quin futur tenen les grans organitzacions socials com l'MST, la CONAIE o, fins i tot, l'EZLN?

El problema de les grans estructures socials és que necessiten molts diners per sobreviure. En els moments d'auge de la lluita, la dinàmica els porta sols, però quan la lluita s'afebleix, el problema és que la base social que els sostenia s'ha desmobilitzat. Aleshores, sorgeixen dues vies de finançament: l'Estat i la cooperació internacional. I les dues són problemàtiques. Aquestes organitzacions

de masses, però, eren bàsicament camperoles i jo crec que el futur, a l'Amèrica Llatina, passa pel creixement dels moviments socials urbans. Vivim un moment de crisi i els moviments necessiten renovar-se per continuar lluitant i resistint. L'època d'or dels moviments socials de l'Amèrica Llatina ja s'ha acabat.

Quin és, aleshores, el seu principal desafiament actual davant els Lula, Morales o Mujica?

Els moviments socials estan desorientats. Aquella lluita, simple, entre neoliberals i antineoliberals s'ha complicat. Si jo li dic a un obrer o a un camperol sense terra brasiler: “Avui, l'enemic és el govern de Lula”, em mirarà malament. La direcció de l'MST és molt crítica amb Lula, però la base és lulista. Per què? Primer, perquè cada mes rep més diners en forma de polítiques socials. Segon, perquè, en allò simbòlic, Lula és un d'ells, que prové de la pobresa i del sindicat. A més, vivim un cicle de creixement econòmic, el consumisme és molt fort i el capitalisme està guanyant terreny. Dir que Lula és l'enemic és massa fort, però, en realitat, els moviments socials s'haurien d'estar enfrontant amb el govern de Lula perquè no ha canviat res d'allò que és més important.